

پیامد های حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی

فاطمه ابراهیمی^۱

چکیده

هدف از این پژوهش ، شناسایی پیامد های حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی است در راستای دستیابی به این هدف یک سوال اصلی و دو سوال فرعی طراحی شده است روش این پژوهش ، توصیفی _ تحلیلی می باشد که برای تحلیل داده های تحقیق از روش کتابخانه ای استفاده شده است مواد و محتوای این تحقیق کتاب های ارزشمند قرآن ، نهج البلاغه ، غررالحکم و دررالکلم و بحار الانوار است در این مقاله ابتدا مفهوم حسادت ، سلامت فردی را تبیین و سپس در پاسخ به سوال اول که پیامد های دنیوی حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی می باشد نتایج و یافته های پژوهش نشان داد که پیامد های دنیوی حسادت بر سلامت فردی شامل بیماری جسمی و روحی ، تنهایی همیشگی ، مانع پیشرفت و عدم آرامش است در ادامه و در پاسخ به سوال دوم، پیامد های اخروی حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی نتایج و یافته های پژوهش نشان داده است که پیامد های اخروی حسادت بر سلامت فردی شامل آفت دین ، نادیده گرفتن عدل الهی ، گرفتار شدن به گناهان کبیره ، و تشخیص غلط می باشد

کلید واژه

حسادت _ سلامت _ فردی

^۱ طلبه سطح ۲ (کارشناسی) ، سیستان و بلوچستان ، زاهدان ، مدرسه علمیه نرجس (سلام الله علیه) ، شریعتی ۲۱ ، ۰۵۴۳۳۲۲۲۶۵۶

مقدمه

هر که از دیدن نعمتی در دیگری ناراحت شود و آرزوی زوال آن نعمت را داشته باشد به حسادت مبتلا شده است. حسد از گناهان قلبی و از بیماری های کشنده روانی می باشد . سلامت فردی در اسلام از اهمیت بالایی برخوردار است تا آن جا که شخص مؤمن را شخصی دارای قلب سلیم و روحی سالم می داند لذا بسیاری از رذایل اخلاقی وابسته به مشکلات روانی هستند که یکی از این رذایل اخلاقی که نقش بسزایی در انحراف از راه سعادت و کمال دارد همین حسادت است .

با توجه به این مطلب سوال اینجاست که آیا حسادت می تواند پیامد هایی برای سلامت فرد داشته باشد ؟ در این پژوهش در صدد پاسخ به این سوال هستیم چرا که شخص حسود بیشتر به خودش ضربه وارد می کند تا دیگری زیرا دیگر او آرامشی نخواهد داشت و همین عدم آرامش او باعث بیماری های جسمی و روحی او می شود و او چون نمی تواند به داشته های بقیه برسد پس سعی می کند نعمت را از او سلب کند و یا ضربه ای به او بزند و شخص با این کار دوستانش را از خود می رنجاند و در تنهایی همیشگی به سر خود خواهد برد و اگر به دنبال معالجه خود نباشد در جامعه ممکن است به تمام اشخاصی که از او بهتر هستند حسادت کند و برای آنان مشکلاتی به وجود آورد که مانع رشد و ترقی جامعه می شود و این فرد تا آنجا پیش می رود که خود را بالاتر از حکمت و عدل الهی می داند و می خواهد آن تقدیری که خداوند حکیم نوشته را تغییر دهد و با این کار ایمانی دیگر برایش باقی نخواهد ماند زیرا تشخیص صحیحی از خوبی و بدی ندارد .

تا کنون در این زمینه (پیامد های حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی) مقاله ی مستقلی نوشته نشده است (البته جایی که بررسی شد) اما پژوهش هایی که در راستای پیامد های حسادت بر سلامت جسم انجام گرفته به طور خلاصه و اجمال به بررسی تأثیرات حسادت بر سلامت فرد نیز پرداخته است . اما در پژوهش حاضر سعی بر این است که پیامد های حسادت بر سلامت فردی در آموزه های اسلامی را بررسی نمائیم.

الف (مفهوم شناسی

قبل از وارد شدن به بحث ، بهتر است با برخی مفاهیم اصلی در این مقاله آشنا شویم :

۱ (حسادت

معنای لغوی و اصطلاحی حسادت این گونه است :

اول (حسادت از نظر لغوی

حسادت در لغت ((حسد ورزیدن^۱)) ، ((خواستار بودن زوال نعمت و سعادت دیگری^۲)) است .

دوم (حسادت از نظر اصطلاحی

حسادت در اصطلاح به معنای ((آرزوی از بین رفتن نعمت از کسی که استحقاق آن را دارد^۳)) می باشد

۲) سلامت

معنای لغوی و اصطلاحی سلامت به این صورت است :

اول (سلامت از نظر لغوی

سلامت در لغت به معنای ((بی عیب شدن^۴)) ، ((در امان ماندن از آفات و بیماری های ظاهری^۵)) می باشد

دوم (سلامت از نظر اصطلاحی

((سلامت در اصطلاح حالتی است که فرد در آن از وضعیت جسمی ، روانی ، اجتماعی کاملاً عالی برخوردار

است و صرفاً به عدم ابتلاء به بیماری یا نواقص دیگر اطلاق نمی شود^۶))

سوم (معنای مرتبط با سلامت

کلماتی همچون تندرستی ، عافیت ، رهایی یافتن معانی مرتبط با سلامت هستند^۷

چهارم (معنای متضاد با سلامت

کلماتی همچون بیماری ، ناامنی ، ناخوشی معانی متضاد با سلامت هستند^۸

^۱ عمید ، فرهنگ عمید ، ص ۴۰۹

^۲ قرشی ، قاموس قران ، ج ۲ ، ص ۱۳۱

^۳ راغب اصفهانی ، مفردات الفاظ قران ، ص ۱۸۹

^۴ معین ، فرهنگ معین ص ۵۹۷

^۵ راغب اصفهانی ، مفردات الفاظ قران ، ص ۳۷۹

^۶ دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی ، بهداشت عمومی ، ص ۳

^۷ قرشی، قاموس قران، ج ۳، ص ۲۹۶

^۸ معین، فرهنگ معین، ص ۵۹۷

۳) روح

معنای لغوی و اصطلاحی روح این گونه است :

اول) روح از نظر لغوی

روح در لغت به معنای ((جان))^۱ ((اگر روح با ضمه ((ر)) باشد در عرف به معنای روان و روح مقابل جسم است و جوهر و مجرد بوده ولی در قران مراد از آن فرشته و غیره است^۲)) و ((اسمی است برای نفس و نیز ملائکه راهم روح می گویند^۳))

دوم) روح از نظر اصطلاحی

روح در اصطلاح ((موجودی است مستقل و در ردیف فرشتگان^۴))

ب) پیامد های مادی حسادت بر سلامت فردی

پیامد هایی که حسادت بر سلامت فرد در دنیا دارد عبارتند از :

۱) بیماری جسمی و روحی

حسد اثرات نا مطلوبی بر سلامت انسان میگذارد و افراد حسود معمولاً افرادی رنجور و از نظر اعصاب و دستگاه های مختلف بدن غالباً ناراحت و بیمارند چون امروزه تحقیقات نشان داده است که بیماری های جسمانی در بسیاری از موارد عامل روانی دارند^۵

امیرالمومنان علی علیه السلام میفرمایند : ((تندرستی از کمی حسادت است)) زیرا شخص حسود باعث ضرر به دین و دنیای خودش و موجب نفع به دنیا و آخرت محسود می شود پس در واقع او دشمن خود نیز هست^۶

^۱ معین، فرهنگ معین، ص ۵۳۱

^۲ قرشی، قاموس قران، ج ۳، ص ۱۳۱

^۳ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قران، ص ۳۲۶

^۴ طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۲۰، ص ۵۶۳

^۵ ر.ک، سلطانی، تکامل در پرتو اخلاق، ص ۹۹

^۶ نهج البلاغه، حکمت ۲۵۶

^۷ ر.ک، قمی، مقامات علیه، ص ۱۰۱

شعله حسادت از درون زبانه می کشد و حسود را می سوزاند و گاهی هم این حسد بر زبان جاری می شود و سخنی با حسادت می گوید و یا نگاهی با حسادت و کینه توزانه به فرد می کند علی بن ابی طالب علی علیه السلام می فرماید : ((عجیب است که حسودان از سلامت جسم خود به کلی غافل اند))^۱.

این حسد همان شعله ای است که ابتدا حسود را در کام خود می سوزاند ، همان چاهی است که حسود خود در آن می افتد ، همان سنگی است که بر می گردد به سر خود حسود ، یا همان رنج درونی است که راحت برون را هم سلب میکند و یا همان درد بی درمانی که جسم و جان را تباه میکند روح را به بند می کشد و مایه رنج دل و رنجوری تن می گردد.^۲

رهبر عظیم شأن اسلام می فرماید : ((این مثال از خمین است که می گویند خر سیاه حاضر است خود را بکشد برای اینکه ضرر به صاحبش بزند))^۳.

نادانی خر چنین اقتضا می کند که برای انتقام از دیگری به زیان قطعی خویش تن دهد تا زبانی کوچک به صاحبش برسد چه معامله عجیبی است صدرصد به زیان خودش و یک در صد به زیان دیگری ، حسود هم چنین است زیرا که حسد چشم و گوش فرد را بسته شعورش را از میان برده و قدرت درک ندارد پس نمی تواند درست فکر کند و تشخیص صحیح بدهد پس برای رسیدن به اهداف نا پسند خود نقشه های شومی طرح می کند که این گونه نقشه ها خود او را نابود می کند و بعد دیگری را این نمونه ای از جنون و دیوانگی است ناراحتی و پریشانی و اضطراب روانی کم کم حسود را به ناتوانی و ضعف جسمی می کشاند و مزاجش را برای پذیرش امراض آماده می کند حسد خواب و خوراک را از شخص می گیرد و به جای آن غم و غصه به او می دهد و فرد حسود را ناتوان می کند و همین نبودن نشاط و شادی براین ناتوانی می افزاید پس جسم و روح او دچار بیماری می شود و این حسد نمی گذارد تن سالم بماند و مانند خوره از سلامتی و تندرستی او می کاهد و او را لاغر اندام می کند از حضرت علی علیه السلام نقل شده که می فرماید : ((کسی که حسدش را سرکوب نکند بدن خویش را قبر خود قرار داده است))^۴

شخص حسود همیشه در سوز و گداز است و دمی خوشی و شادی ندارد و عقرب حسد دمی از نیش زدن به قلب حسود خودداری نمی کند چون از دیدن نعمت کسی در عذاب می افتد و همان طور که نعمت های الهی

^۱ نهج البلاغه ، حکمت ۲۲۵

^۲ ر. ک. محدثی ، آفات علم ، ص ۵۲

^۳ مظاهری ، جهاد با نفس ، ص ۱۲۵

^۴ ابن ابی حدید المعتزلی ، شرح نهج البلاغه ، ج ۱ ، ص ۲۳۱

بنابراین حسد چه آشکار شود و چه پنهان در دل باشد هر دو حرام و انجام آن ناروا است زیرا آن حسد که در دل است و آشکار نمی شود به خود فرد ضربه می زند و خواب و خوراک را از او می گیرد و حسدی که آشکار شود که خود همراه گناهان دیگر می شود شخص به دنبال ضربه زدن محسود از هیچ کاری نمی گذرد ، تهمت ، غیبت ، دشنام که هر کدام به تنهایی خود گناه کبیره ای محسوب می شوند .

۴) تشخیص غلط

یکی از راه های رسیدن انسان به سعادت و کمال این است که درک درستی از نیکی ها و زشتی ها داشته باشد و بتواند هر کدام را به وسیله فکر تشخیص دهد و از بدی دوری کند و به دنبال نیکی باشد تا به آن نقطه والای کمال برسد اما حسود درک درستی ندارد و چشم اندیشه اش کور و گوش فکرش کر است .

او از تشخیص محاسن و خوبی های دیگران و از تشخیص بدی های ذات و کردار خود ناتوان است و این رفتار و کردار ناپسند خود را پسندیده میپندارد و دائماً به دنبال این صفات خبیث می رود و روز به روز خود را از سعادت و کمال دور می کند و به هلاکت و شقاوت نزدیک^۱!

اگر هنگامی که نعمتی در دیگری دید به جای اینکه آن را نیک بپندارد و نسبت به خدای منان حسن ظن داشته باشد به دنبال نابود کردن آن نعمت برود پس او درست تشخیص نداده که چه صفاتی او را سعادت مند می کند و چه صفاتی او را نابود و این گونه در برابر عدل خدا گردن کشی می کند و هر چه می گذرد در این باتلاق بیشتر فرو می رود .

این بیماری روحی (حسد) در عقل تاثیر می گذارد و او نمی تواند خوبی را از بدی تشخیص دهد پس دو مانع برای درک درست جلوی پای اوست یکی همین حسد که عقل او را زایل می کند و دیگری بیماری بدنی زیرا عقل سالم در بدن سالم است حال که عقل بیمار است بدن نیز بیمار می شود و رابطه تاثیر و تأثر دارند و این خباثت درونی و کوری دل باعث می شود که انسان نتواند بندگان خدا را که دارای نعمتی هستند ببیند و درست تشخیص دهد که با او چگونه رفتار کند پس دنبال نابودی نعمت از او می رود.

بنابراین شخص حسود در تشخیص سود و زیان و صلاح و فساد دچار اشتباه می شود و راه سعادت و خوشبختی خود را نمی شناسد و ناراحتی و بیماری بدن قدرت اندیشیدن و فکر کردن را از او می گیرد .

^۱ ر.ک ، صدر ، حسد ، ص ۲۵۱

نتیجه گیری

با توجه به مطالبی که گذشت پیامد های حسادت بر سلامت روح در آموزه های اسلامی به شرح زیر می باشد

الف (پیامد های مادی حسادت بر سلامت فردی عبارتند از :

(۱) بیماری جسمی و روحی : آتش حسد ابتدا دامن خود فرد را می گیرد و بعد دیگری زیرا هم بر جسم او اثر میگذارد و هم بر روحش. شخصی که دائم به دنبال ضربه زدن به دیگری و نابودی نعمت از او باشد دیگر روحی با نشاط ندارد و زمانی هم که روح فرد آسیب ببیند جسم او نیز بیمار می شود.

(۲) تنهایی همیشگی : انسان با محبت کردن به دوستان می تواند در دل های آنان جای بگیرد و از کمک و همکاری آنان بهره ببرد ولی زمانی که حسد در دل او جای بگیرد دیگر به دنبال خیرخواهی نیست بلکه از هر راهی برای ضربه زدن به او بهره می برد پس دیگر در دل افراد جایی ندارد و همیشه تنهاست .

(۳) مانع پیشرفت : اگر در جامعه ای افراد به دنبال حل مشکلی از یکدیگر باشند آن جامعه در جهت پیشرفت و ترقی قدم بر میدارد اما زمانی که حسد در جامعه ای رخنه کند افراد در پی نقاط ضعف هم میروند تا همدیگر را زمین بزنند و در چنین حکومتی دیگر پیشرفت و ترقی نخواهد بود .

(۴) عدم آرامش : انسان فطرتاً به دنبال آرامش است و همین آرامش باعث خوشی زندگی او می شود اما فردی که حسود است کمترین خوشی را از زندگی می برد زیرا وقتی نعمتی در دیگری می بیند که خودش آن را ندارد تمام روز فکر او را درگیر کرده و دیگر آن شادی و آرامش رانخواهد داشت .

پیامد های معنوی حسادت بر سلامت فردی عبارتند از :

(۱) آفت دین : حسد و ایمان در یک قلب جای نمی گیرد اگر حسد در قلبی ورود پیدا کرد فرد نسبت به خدا بد بین میشود و در برابر افراد متکبرانه و با چهره عبوس رفتار می کند و آرزوی زوال نعمت از دیگری را دارد پس اگر حسد آمد ایمان می رود .

(۲) نادیده گرفتن عدل الهی : شخصی که حسد در دل او افتاد دیگر راضی به تقدیر خدا نیست و خود را آگاه و مدبر تر از خدا می داند و با خود تصور میکند که فلان بنده صلاحیت این نعمت را ندارد و من دارم پس همه تلاش خود را می کند آن نعمت را از او سلب کند و کم کم خود را از بهشت دور می کند .

۳) گرفتار شدن به گناهان کبیره : صفت خبیث حسد خود به تنهایی جزء گناهان کبیره به حساب می آید و حرام است اما گاهی این حسد باعث ابتلاء به گناهان کبیره دیگری هم می شود مثلاً برای نابودی و خراب کردن دیگری از او غیبت می کند ، تهمت می زند پس علاوه بر گناه حسد گناهان دیگری هم مرتکب شده است.

۴) تشخیص غلط : حسود دیگر فکرش به درستی کار نمی کند و نمی تواند خوبی و بدی صلاح و فساد را تشخیص دهد پس راه خوشبختی و سعادت خود را نمی شناسد و هر دقیقه خود را به شقاوت و بدبختی نزدیک و نزدیک تر می کند .

منابع و مأخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

منابع فارسی

- ۱) ابن ابی حدید ، عبدالحمید ، شرح نهج البلاغه ، مؤسسه علمی مطبوعات ، بیروت ، ۱۳۷۸
- ۲) ابراهیمی فر ، علی اصغر ، پند ها و حکایت های اخلاقی ، قم : مؤسسه فرهنگی یمین ، چاپ اول ، ۱۳۷۷
- ۳) ارفع ، سید کاظم ، اخلاق در قرآن ، تهران : مؤسسه تحقیقاتی فیض کاشانی ، چاپ دوم ، ۱۳۷۵
- ۴) اکبری ، محمود ، عیب جویی و عیب زدایی ، قم : لوح محفوظ ، ۱۳۷۷
- ۵) پیشوایی ملایری ، ابراهیم ، واژه های اخلاقی از اصول کافی ، بی جا ، بی نا ، بی تا
- ۶) تهرانی ، جواد ، آیین زندگی ، قم : در راه حق ، چاپ پنجم ، ۱۳۵۹
- ۷) تهرانی ، مجتبی ، اخلاق الاهی ، تهران : پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی ، چاپ سوم ، ۱۳۸۱
- ۸) جوادی آملی ، عبد الله ، تفسیر تسنیم ، قم : مرکز نشر اسراء ، چاپ دوم ، ۱۳۸۹
- ۹) خمینی ، روح الله ، اخلاق ۴ ، قم : دانش حوزه ، چاپ اول ، ۱۳۸۲
- ۱۰) دستغیب ، عبدالحسین ، استعاذه ، بی جا : دفتر انتشارات اسلامی ، چاپ نهم ، ۱۳۷۶

- ۱۱) دستغیب ، عبدالحسین ، **حسد و دروغ** ، بی جا : انتشارات ناس ، ۱۳۶۳
- ۱۲) دشتی ، محمد ، **ترجمه نهج البلاغه** ، امامت ، قم ، چاپ اول ، ۱۳۸۴
- ۱۳) دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی ، **بهداشت عمومی** ، تهران : چاپ و نشر کتب درسی ، ۱۳۸۰
- ۱۴) سلطانی ، غلامرضا ، **تکامل در پرتو اخلاق** ، قم : دفتر انتشارات اسلامی ، بی تا
- ۱۵) سعدی شیرازی ، شیخ مصلح الدین ، **گلستان سعدی** ، تهران : سرایش ، چاپ اول ، ۱۳۸۲
- ۱۶) () شیر ، سید عبدالله ، **اخلاق** ، قم: مؤسسه انتشارات هجرت ، چاپ ششم ، ۱۳۸۰
- ۱۷) صدر ، سید رضا ، **حسد** ، قم : انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ، چاپ سوم ، ۱۳۸۱
- ۱۸) طباطبایی ، محمد حسین ، **تفسیر المیزان** ، قم : دفتر انتشارات اسلامی ، چاپ پنجم ، ۱۴۱۷ ق
- ۱۹) عمید ، حسن ، **فرهنگ عمید** ، تهران : فرهنگ نما ، چاپ اول ، ۱۳۸۸
- ۲۰) غزالی ، محمد ، **کیمیای سعادت** ، تهران : گنجینه ، چاپ هفتم ، ۱۳۸۱
- ۲۱) قریشی ، علی اکبر ، **صفات نیک** ، ارومیه : جهاد دانشگاهی واحد آذربایجان غربی ، چاپ اول ، ۱۳۸۴
- ۲۲) قرائتی ، محسن ، **تفسیر نور** ، تهران : مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن ، چاپ اول ، ۱۳۷۹
- ۲۳) قمی ، عباس ، **المقامات العلیه** ، قم : نسیم کوثر ، چاپ اول ، ۱۳۸۳
- ۲۴) مکارم شیرازی ، ناصر ، **تفسیر نمونه** ، قم : دار الکتب الاسلامیه ، چاپ اول ، ۱۳۶۸
- ۲۵) معین ، محمد ، **فرهنگ معین** ، تهران : فرهنگ نما ، چاپ اول ، ۱۳۸۷
- ۲۶) موسوی لاری ، مجتبی ، **بررسی مشکلات اخلاقی و روانی** ، تهران : صدر ، نوبت پنجم ، ۱۳۶۲
- ۲۷) مهدوی کنی ، محمد رضا ، **نقطه های آغاز در اخلاق عملی** ، تهران : دفتر نشر فرهنگ اسلامی ، چاپ هشتم ، ۱۳۸۷
- ۲۸) مظاهری ، حسین ، **جهاد با نفس** ، قم : انجمن اسلامی معلمان قم ، چاپ دوم ، ۱۳۷۱

۲۹) محدثی ، جواد ، آفات علم ، قم : دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم ، چاپ اول ، ۱۳۷۴

۳۰) نراقی ، ملا احمد ، معراج السعادت ، بی جا : جاویدان ، بی تا

منابع عربی

۱) انصاری ، محمد علی ، غررالحکم و دررالکلم ، قم : دار الکتب الاسلامیه ، بی تا

۲) حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، قم : ذوی القربی ، چاپ اول ، ۱۳۸۷

۳) راغب اصفهانی ، حسین بن محمد ، مفردات الفاظ قران ، ترجمه : حسین خدا پرست ، قم : نوید اسلام ، چاپ دوم ، ۱۳۸۹

۴) قرشی ، سید علی اکبر ، قاموس قران ، قم : دار الکتب الاسلامیه ، ۱۳۵۲

۵) کلینی ، محمد ، اصول کافی ، ترجمه : صادق حسن زاده ، قم : قائم آل محمد ، چاپ چهارم ، ۱۳۸۷

۶) مجلسی ، محمد باقر ، بحار انوار ، قم : دار الکتب الاسلامیه ، چاپ چهارم ، ۱۳۶۲

۷) محمدی ری شهری ، محمد ، میزان الحکمه ، قم : دار الحدیث ، چاپ سوم ، ۱۳۸۱